

БЕКІТЕМІН

«Тайтөбе ауылының жалпы орта
білім беретін мектебі» КММ

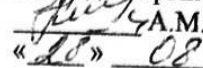
мектеп директоры

 Г.С. Алиева
2026ж.

КЕЛІСЕМІН

Директордың тәрбие ісі
жөніндегі орынбасары

 А.М. Каепов
«11» 08 2026ж.

«Шахмат» үйірмесінің күнтізбелік- тақырыптық жоспары 2026-2027 ОҚУ ЖЫЛЫ

Мұғалім: Алданыш Нурбек

2026-2027 оқу жылы

Түсінік хат

«Шахмат» үйірмесіне арналған бағдарламасы

Авторлар: қарастырған К. Гросс, Г. Спенсер, И. Хейзинга, И. Кант, В. Вундт, Ф. Шиллер, К. Бюллер, В. Фриге, Р. Ван дер Козй, В. Демин, М. Каган, К. Исупов, т. б. ғалымдар ойын теориясының қалыптасуы мен дамуын, ойын әрекетінің әлеуметтік жақтарын айқындап, оның бала қиялы мен ойлау қабілетіне оң әсер ететінін анықтаған. **Тарихына шолу:** Шахмат (Чатуранга немесе Шатранж оны төрт адам ойнаған) – Отаны Үндістанда VI ғасырда кең тараған, өте қызықты, ойлы ойын. VIII – IX ғ.ғ. Сауд-Аравияда «Шахмат» аталды Испания, Европада, XVI ғ. Шахмат жүрістері жаңартылды. Мысыр еліндегі пирамида ішінде, де еденде шахмат тақтасы сызылғаны табылған.

«Шахматты» - Дүние жүзінде ойнайд десем қателеспеспіз.

Ойын әрекетінің философиялық негіздерін ғылыми тұрғыдан қарастырған К. Гросс, Г. Спенсер, И. Хейзинга, И. Кант, В. Вундт, Ф. Шиллер, К. Бюллер, В. Фриге, Р. Ван дер Козй, В. Демин, М. Каган, К. Исупов, т. б. ғалымдар ойын теориясының қалыптасуы мен дамуын, ойын әрекетінің әлеуметтік жақтарын айқындап, оның бала қиялы мен ойлау қабілетіне оң әсер ететінін анықтаған.

Қазақстан шахмат спорты жетістіктері

Кеңес Одағы кезінде қазақстандық шахматшылар ірі жеңістерге қол жеткізіп жатты. Мысалы, Мухин және Лебович оқушылар арасындағы КСРО чемпиондары атағына ие болды. Тәуелсіздікті алғаннан кейін Қазақстанның шахматтық өмірі дамуға зор талпынысын алды.

1993 жылы ерлер құрамасы Азияның чемпионы атағына, 1999 жылы екінші орынға ие болды. 1997 жылы ұлттық команда Азиядағы ең үздік команда атағына ие болып, Швейцарияда өтетін командалық әлемдік чемпионатқа қатысу құқығына ие болды және әлемнің ең үздік 10 құрама командасының ішіне кірді. Жастар құрамасы 1997 жылы басқалардың ішінде Ресей құрамасын баса озып, Аргентинада өткен әлем чемпионатының күміс жүлдегері атанды. Павлодар қаласының құрамасы қалалар арасындағы Азия чемпионаттарының үш дүркін жеңімпазы болды (1998, 2000 және 2008 жылдары). 2010 жылы Ханты-Мансийскте өткен дүниежүзілік шахмат олимпиадасына 140-тан астам команда қатысты, Қазақстанның құрама командасы 29 орын, ерлер арасында 27 орынды алды, бұл соңғы 20 жыл ішіндегі ең үздік нәтиже болып саналады. Бұлбас шынықтыратын ойынды «шахмат» 32 Фигура мен, және 64 шақпақтан тұратын тақтамен ойналады.

Республикамыз Қазақстанда чемпиондардың ішінен білетінім. Әлем чемпионы Динара Сдуакова 2016ж. Үндістанда өткен чемпионаттан тоғыз дүркін чемпионы атанды.

Негізге алынады: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министірлігі.

Мақсаты:

Шахмат ойынын туралы жалпы түсінік беру және ойнау ережелерін үйрету.

1. Оқушыларға спорт ойынын үйрете отырып дүние танымын кеңейту, ой-өрісін дамытуға ықпал ету.
2. Белсенділігі мен қызығушылығын арттыру, ежелден келе жатқан IV ғасырдан бергі тарихы бар шахмат ойынды қастерлеуге және жалғастыруға тәрбиелеу.

Міндеті:

- Жаңа материалды меңгерту.
- Құрал жабдықтар интерактивті тақта жабдықтары, шахмат такталары, сызбалары.
- Арнайы тақтада екі адам арасында ойналады;
- Жүріс ойыншылар тарапынан кезектесіп жүріледі;
- Жүрістің кімнің жасайтынын жербемен немесе қарсыластардың келісімен анықталады;
- Шахмат ойынында бір рет қарсыласын ұтып алуға болады.
- Ойын аяқталуға жақындаған сайын әр ойыншының шахмат фигуралары таусыла бастайды, яғни ойын соңында қарсыластардың бірінің «шах!», «мат!» жүріс жасай алмайтын жағдай да кездеседі.

Түсінік хат

Қазіргі ақпараттандыру технологиясының кең дамыған кезінде оқушылар үлкен ауқымды ақпараттарды тез қабылдап, сараптап, логикалық қорытындылар жасай білулері керек. Логикалық және жүйелі ойлауды қалыптастыруда шахматтың алатын орны зор. Ол оқушылардың аз уақытта ойлдарын шоғырландыруына, туған жағдаятты сараптауға және шешім шығаруға үйретеді және алдына қойған мақсатына жетуге, төзімділікке тәрбиелейді.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев Астанада өткен тез шахмат пен блиц чемпионатының ашылу салтанатында «Шахмат адамдарды тез ойлатады, шешім қабылдатады және қадам жасатады. Мен бүгінгі таңда Қазақстанның көптеген балаларының спорттың осы түрімен айналысатынына қуаныштымын» деген болатын. Сонымен қатар мектептердің оқу жоспарларына шахмат сабақтары енгізіліп отыр.

Шахмат – екі тұлғаның көрнекі түрде сайысу түрі. Ол бізге адамның шығармашылық дәрежесін анықтауға қажет. Шахмат ойнаушының үнемі жетілуінен, жүйелі түрде дайындық сағаттарын жүргізуден кейін нәтиже күтуге болады. Сонымен қатар шахматты үйретудегі жаттықтырушының шығармашылық деңгейінің жоғары болуы қажет.

Бағдарлама 7-14 жас аралығындағы балаларға арналған. Оқыту мерзімі 2 жыл.

Бағдарламаның тиімділігі – уақыт талабымен сәйкес. Жеке тұлғаны жетілдіру қиын мәселе болғандықтан, шахматты үйретудің құрылымы мен мазмұны мақсатқа бағытталған мінез қалыптастыруға тәрбиелейді. Сабақтан тыс білім беру жүйесінде шахматты үйрету жүйесі оқушылардың жеке қабілеттіліктерін айқындап, жетілдіре отырып оның тұлға ретінде жалпы жетілуі мен тәрбиесіне бағытталады

Бағдарламаның ерекшелігі балаға даралап білім беруге бағытталғандығында. Ол бағдарламаға енгізілген және екі негізгі бағыт алады. Алдымен әр шахмат ойнаушының тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып тәрбиелеуде, екіншіден әр тәрбиеленушінің өмірге көзқарасы, жағдаяттарды шеше білуі есепке алынады. Баланың жеке қасиеттерін табиғи, физикалық және психологиялық қасиеттерін білуді талап етеді.

Бағдарламаның жаңалығы мұғалімнің сабақтарда қолданатын, балалардың жеке және жалпы логикалық ерекшеліктерін жетілдіретін дидактикалық материалдарын (карточкалар, шахматтық эпюдтар және тапсырмалар) әзірлеуінде, зерттеу әдісін қолдануында (шахматтың шығу тарихы туралы рефераттар мен баяндамалар жазуында), мектептің материалдық жағдайын ескере отырып оқу-тақырыптық жоспарын құруда.

Бағдарламаның мақсаты : шахмат сабағы арқылы шығармашыл, дарынды жеке тұлға жетілдіруге жағдай жасау.

Бағдарламаның міндеттері:

Білім беру:

- Шахматтың шығу тарихымен таныстыру;
- Ойын ережелерін үйрету;
- Оқушыларға шахмат ойыны туралы теориялық білім беру, сайыстар өткізу ережелерімен таныстыру.

Жетілдіру:

- Тұлғаның логикалық ойлауын, есте сақтауын, орнықтылығын жаңа басқа да жағымды қасиеттерін жетілдіру;
- Төзімділігін, өз өзіне және қарсыласына сынмен қарауын;
- Логикалық ойлау әлемі мен бейнелес ойлаудың сұлулығын бойлатып, қоршаған орта туралы елесін кеңейту;

Тәрбиелік:

- Айналасына ұқыптылықпен қарау, жеке қасиеттерін жетілдіруге ұмтылдыру;
- Өзін тәртіпке салуға тәрбиелеу;
- Еріктілік қасиеттерін жетілдіруге және өзін өзі бағалай білуге.

Бұл бағдарламаны игеру барысында оқушылардың пәнді игеруімен қатар ұжымда жұмыстана білуі қалыптасады.

Оқушылардың пәндік құзырлылығы:

1. Техникалық оқушылардың

- Жаттығу ойындарында, мектепішілік, аудандық шахмат сайыстарына қатысуында;
- Ойын барысында шахматтық есептер мен эпюдтарды шешу барысында қалыптасатын іс әрекеттері.

2. Интеллектуалдық оқушылардың

- Ойынға сараптама жасауымен;
- Арнайы әдебиеттерді оқуымен;
- Үздік ойыншылардың ойындарын қарап талдауымен қалыптасатын іс әрекеттері.

Оқыту бағдарламасы

Оқушылардың білім біліктілігіне қойылатын талаптар.

Бірінші жылды аяқтағаннан кейін оқушы білу керек;

- шахматы ойнау ережесін;
- ойнаушының құқы мен міндеттерін;
- шахматтың шығу тарихын;
- ойын тактикасы туралы негізгі түсінік.

Орындай білуі керек:

- алған білімдерін практикада қолдана білу;
- назарларын, ойларын шоғырландырып, уақытты үнемдеу;
- шахматы құштарлықпен ойнау.

Оқу жоспары

№	Оқу тақырыптары мен іс әрекеттері	Сағат саны		
		теория	практика	барлығы
1	Кіріспе. Ұйымдастыру сағаты.	2	-	2
2	Шахмат- спорт, ғылым, өнер.	2	-	2
3	Шахмат ойнау ережелері, шахмат күресінің ерекшеліктері.	2	8	10
4	Мат қоюдың қарапайым схемасы.	2	10	12
5	Тактика	2	12	14
6	Эндшпиль	2	4	6
7	Дебют	2	4	6
8	Этюдтер мен есептерді шешу сайыстары.	-	2	2
9	Бір уақыттағы ойындар	-	2	2
10	Сайыстар (турнирлер)	-	4	4
11	Жеке оқытулар	-	6	6
12	Қорытынды сағат	2	-	2
Барлығы:		16	52	68

Өткізу кестесі

№	ТӘЖ	Апта күні	Уақыт
1	Алданыш Нурбек	Бейсенбі	12.00-13.35
2	Алданыш Нурбек	Жұма	15.00-16.00

Шахмат үйірмесінің күнтізбелік-тақырыптық жоспары (2026-2027 оқу жылы)

№ р/с	Тақырыбы	Мақсаты	Сағат саны	Мерзімі	Ескерту
1	Ойынмен танысу	Балаларды шахматтың басталу тарихымен таныстыру	1	01.09.2026	
2	Шахмат тақтасымен танысу	Ойын алдында балаларды шахмат тақтасына жайғасып отыруға үйрету. Тігінен, көлденеңінен, қиғашынан таныстыру. Шахмат өрісіндегі әр торкөздің атын есте сақтауды үйрету. Балаға көрсетіңіз - шахмат тақтасының ортасынан орталығын, төрт өріс.	1	03.09.2026	
3	Шахмат тақтасымен танысу	Ойын алдында балаларды шахмат тақтасына жайғасып отыруға үйрету. Тігінен, көлденеңінен, қиғашынан таныстыру. Шахмат өрісіндегі әр торкөздің атын есте сақтауды үйрету. Балаға көрсетіңіз - шахмат тақтасының ортасынан орталығын, төрт өріс.	1	08.09.2026	
4	Шахмат фигурасымен танысу: Король, ферзь, піл, ат, ладья, пешка	Шахмат фигураларымен таныстыру. Бір фигураны екінші фигурадан ажырату, формасын және түсін, фигураның атауын білуге үйрету.	1	10.09.2026	
5	Шахмат фигурасымен танысу: Король, ферзь, піл, ат, ладья, пешка	Шахмат фигураларымен таныстыру. Бір фигураны екінші фигурадан ажырату, формасын және түсін, фигураның атауын білуге үйрету.	1	15.09.2026	
6	Шахмат фигурасымен танысу	Балаларды фигураның тақтада дұрыс орналасуымен таныстыру. Фигураларды өздері орналастыруға үйрету.	1	17.09.2026	
7	Шахмат фигурасымен танысу	Балаларды фигураның тақтада дұрыс орналасуымен таныстыру. Фигураларды өздері орналастыруға үйрету.	1	22.09.2026	
8	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Пешка»	1	24.09.2026	
9	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Пешка»	1	29.09.2026	
10	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын	1	01.10.2026	

		түсіндіре алуға үйрету. «Пешка»			
11	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Піл»	1	06.10.2026	
12	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Піл»	1	08.10.2026	
13	«Пешка» мен «Пілді» ойында қолдану әдісі	«Пешка» мен «Пілді» ойында қолдану әдісі.	1	13.10.2026	
14	«Пешка» мен «Пілді» ойында қолдану әдісі	«Пешка» мен «Пілді» ойында қолдану әдісі.	1	15.10.2026	
15	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Ладья»	1	20.10.2026	
16	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Ладья»	1	22.10.2026	
17	«Пешка», «Піл» мен «Ладьяны» ойында қолдану әдісі	«Пешка», «Піл» мен «Ладьяны» ойында қолдану әдісі.	1	27.10.2026	
18	«Пешка», «Піл» мен «Ладьяны» ойында қолдану әдісі	«Пешка», «Піл» мен «Ладьяны» ойында қолдану әдісі.	1	29.10.2026	
19	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше 2 фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Король»	1	10.11.2026	
20	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше 2 фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Король»	1	12.11.2026	
21	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Ферзь»	1	17.11.2026	
22	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Ферзь»	1	19.11.2026	
23	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Ат»	1	24.11.2026	

24	Фигуралардың жүрісімен таныстыру	Балаларды фигура жүрісімен таныстыру. Балаларды өз бетінше фигура жүрісін көрсете алуға және жүрістің дұрыстығын түсіндіре алуға үйрету. «Ат»	1	26.11.2026	
25	Ойын ережесімен таныстыру	Балаларды ойын ережесімен таныстыру. Король мен ладьяны бірдей ауыстырып қою шах мат	1	01.12.2026	
26	Ойын ережесімен таныстыру	Балаларды ойын ережесімен таныстыру. Король мен ладьяны бірдей ауыстырып қою шах мат	1	03.12.2026	
27	Ойын ережесімен таныстыру	Балаларды ойын ережесімен таныстыру. Король мен ладьяны бірдей ауыстырып қою шах мат	1	08.12.2026	
28	Пат ұғымы	Паттың маттан айырмашылығын түсіндіру және тақтада көрсету.	1	10.12.2026	
29	Ойынның мақсаты	Мат қою тәсілдерін үйрету.	1	15.12.2026	
30	Ойынның мақсаты	Жай фигуралармен мат қою.	1	17.12.2026	
31	Шахматтық нотация	Тақтадағы әріптер мен сандарды тану, жүрістерді жазуды үйрету.	1	22.12.2026	
32	Шахматтық нотация	Өз жүрістерін жазып ойнау дағдысын қалыптастыру.	1	24.12.2026	
33	Фигуралардың құндылығы	Фигуралардың күші мен бағасын (пешкамен есептегенде) түсіндіру.	1	29.12.2026	
34	Фигуралардың құндылығы	Тиімді алмасу жүрістерін табу.	1	12.01.2027	
35	Тактикалық тәсілдер: Байланыс (Связка)	Толық және жартылай байланысты түсіндіру.	1	14.01.2027	
36	Тактикалық тәсілдер: Байланыс	Байланысқа түскен фигураны пайдалану.	1	19.01.2027	
37	Тактикалық тәсілдер: Шаңышқы (Вилка)	Бір уақытта екі фигураға шабуыл жасау әдісін үйрету.	1	21.01.2027	
38	Тактикалық тәсілдер: Шаңышқы	Атпен, пешкамен және басқа фигуралармен шаңышқы жасау.	1	26.01.2027	
39	Тактикалық тәсілдер: Ашық шабуыл	Ашық шабуыл және қосарланған шах түсінігімен таныстыру.	1	28.01.2027	
40	Тактикалық тәсілдер: Ашық шабуыл	Тапсырмалар орындау, этюдтер шешу.	1	02.02.2027	
41	Қарапайым маттар	Екі ладьямен мат қою. Корольді шетке ығыстыру әдісі (баспалдақ).	1	04.02.2027	
42	Қарапайым маттар	Ферзь және ладьямен мат қою. Тәжірибелік бекіту.	1	09.02.2027	
43	Қарапайым маттар	Бір ферзьмен мат қою. Корольдің көмегімен ферзьмен мат қою техникасы.	1	11.02.2027	
44	Қарапайым маттар	Бір ферзьмен мат қою. Тапсырмалар шешу.	1	16.02.2027	
45	Қарапайым маттар	Бір ладьямен мат қою. Ладьямен мат қою техникасымен таныстыру.	1	18.02.2027	
46	Қарапайым маттар	Бір ладьямен мат қою. Тәжірибелік бекіту.	1	23.02.2027	
47	Дебют негіздері (Ойынды бастау)	Ортаны (центр) бақылау маңыздылығын түсіндіру.	1	25.02.2027	

48	Дебют негіздері	Жеңіл фигураларды тез дамыту ережесі.	1	02.03.2027	
49	Дебют негіздері	Корольдің қауіпсіздігі (рокировканы ерте жасау).	1	04.03.2027	
50	Дебюттік қателіктер	Балалар мат (Детский мат) және одан қорғану.	1	09.03.2027	
51	Ойын ортасы (Миттельшпиль)	Жоспар құру негіздерімен таныстыру.	1	11.03.2027	
52	Ойын ортасы	Шабуыл және қорғаныс әрекеттері.	1	16.03.2027	
53	Эндшпиль негіздері (Ойын соңы)	Эндшпильдегі корольдің белсенді рөлі.	1	18.03.2027	
54	Эндшпиль негіздері	Өтпелі пешка түсінігі және оны өткізу.	1	01.04.2027	
55	Пешкалық эндшпиль	«Квадрат ережесімен» таныстыру.	1	06.04.2027	
56	Пешкалық эндшпиль	«Оппозиция» ұғымы.	1	08.04.2027	
57	Шахматтық комбинациялар	Комбинация идеясын ұғындыру, фигураны құрбан ету.	1	13.04.2027	
58	Шахматтық комбинациялар	Маттық комбинацияларды шешу.	1	15.04.2027	
59	Қорғаныс	Қауіпті көре білу, шабуылға ұшыраған фигураны қорғау.	1	20.04.2027	
60	Қорғаныс	Қарсы шабуыл ұйымдастыру.	1	22.04.2027	
61	Ойын ережесін қатаң сақтау	«Ұстадың ба – жүр» ережесі.	1	27.04.2027	
62	Ойын ережесін қатаң сақтау	Шахмат сағатымен ойнауды үйрету.	1	29.04.2027	
63	Партияларды талдау	Өз ойындарындағы қателіктерді табу және талдау.	1	04.05.2027	
64	Партияларды талдау	Чемпиондардың қысқа, әдемі партияларын көрсету.	1	06.05.2027	
65	Жарысқа дайындық	Блиц (жылдам шахмат) ойнау жаттығулары.	1	11.05.2027	
66	Жарысқа дайындық	Жаттығу турнирін өткізу.	1	13.05.2027	
67	Жылдық қорытынды	Топішілік біріншілік (1-тур).	1	18.05.2027	
68	Жылдық қорытынды	Топішілік біріншілік (Финал), жеңімпаздарды марапаттау.	1	20.05.2027	